

Hva er god omsorg i kulturell kontekst? Noen refleksjoner omkring vanskelige vurderinger

Psykologspesialist Judith van der Weele, daglig leder av Kulturpsykologisk institutt

7.3.2017

På Kulturpsykologisk institutt vil vi jevnlig legge ut tekster som kan bistå barnevern, advokater, sakkyndige og domstolene i kvalitetssikring av arbeid med særlig sårbare grupper.

Mål for omsorg - overlevelse

God omsorg er det som sikrer overlevelse. Hard og streng oppdragelse i en slum oppfattes som kjærlighet, det gir barnet kunnskaper og kompetanse til å manøvrere i et utrygt samfunn (Hva er funksjonelt?).

Formen for oppdragelse er kulturbetinget – vi kan se det for eksempel på bruken av ros. Innhold i ros vektlegger forskjellige innhold, avhengig av verdier i oppdragelsen.

Ulik former for vektlegging kan være:

Amae - jeg skjemma deg bort. Jeg gir deg alt mot at du hører til hos meg. Samsoving og det å mate sitt barn viser omsorg mer enn det at en bruker ord.

Autonomi - du klarte det selv! Grenser og avstand som respekt og selvhevdelse

Formanende - du må huske at ... Autoritet som disiplin oppfattes som kjærlighet

Herding - du klarer litt til og litt hardere. Press som kjærlighet

Storfamiliefungering - du er en god storesøster, vi jobber sammen, jeg gir mitt liv for deg.

Respeto - du er høflig. Du har fine bordmanerer. Så fine klær du har ...

Det er også verdt å merke seg at omsorg ikke må verbaliseres – å kunne analysere seg selv og sin omsorgsevne kan være nyttig, men er ikke absolutt nødvendig for å inneha god praksis.

Øyekontakt er sjeldent et godt mål på samspill. Dette er fordi direkte og langvarig øyekontakt mange steder oppfattes som respektløst eller invaderende. Se like gjerne etter fysisk kontakt og fysisk oppmerksomhet.

Den daglige strukturen i hjemmet kan være klokkestyrt eller behovsstyrt. Den ene er ikke bedre enn den andre; en mangel på klokkestruktur må vurderes i forhold til om det er kaos grunnet psykisk lidelse, lav IQ eller bare er en annen kulturell form på struktur. Se på det som er funksjonelt i forhold til å ivareta arbeid, skole og barnehage. Dersom kun fritid er preget av norsk hyttetidsstruktur behøver man ikke å endre praksis.

"Oppdragelse" antyder aktivitet fra de voksne. For noen er dette med å aktivt styre barnet en fremmed tanke. De kan tenke at barn vokser av seg selv og ikke trenger så mye styring. God omsorg er da "passiv".

Barn som gjør mer hjemme enn norske barn trenger ikke være rollereversert. Rollereversering styres av fryktbaserte prosesser. Barnet kan bidra og føle seg sikkert og ivaretatt. Man må stille spørsmål om barnet har oppgaver mens ansvarlige overvåker det, om barnet har mulighet til å si nei til oppgaven, om oppgaven er avgrenset eller aldri tar slutt, og om oppgaven er utenfor det som kan håndteres på aktuelt alderstrinn. På det sistnevnte viktig med en god kulturell drøfting.

Barn tituleres ofte med "mamma". Dette kan misoppfattes som en rollereversering når det ikke er tilfelle. Det kan sammenlignes med det norske begrepet "lillemor".

Emosjonell omsorg kan ha svært forskjellig uttrykk.

Storfamilieomsorg har mindre fokus på beskrivelser av individuelle unike egenskaper. Spørsmål i mentaliseringsintervjuer kan derfor være lite valide her.

Når er praksis dysfunksjonelt?

Det må være en aktiv respekt for annerledeshet. Det er derfor viktig å ha et helt avklart forhold til om det som skal endres er av stor betydning for barns utvikling, om barnet overbelastes, lever i frykt, ikke får hatt et sosialt liv eller ikke har mulighet til å si nei til det som kreves.

Et viktig tema blir om annerledes praksis er innrammet i kjærlighet. Dersom det er en uheldig eller krevende praksis, men bufret av masse godt, er det lite sannsynlig at det har omfattende betydning for barnets utvikling.

Bli godt kjent med foreldrenes verdsett og mål for oppdragelse. Er åndelig omsorg viktig? Er vegan omsorg viktig? Er omsorgspraksis skadelig, eller kun annerledes? Ikke ta det på magefølelsen, søk kunnskap og drøft med kolleger.

I en del andre deler av verden kan vi finne igjen noen av disse kulturelle trekkene i oppdragelsen:

- Mer plikt enn for norske majoritetsbarn
- Mer innsyn i voksnes liv enn det som er vanlig i Norge
- Flere sosiale høflighetskrav
- Mer lekser og forventninger til skolepresentasjoner
- Mer herding
- Mindre lek med foreldre

Foreldrepraksis trenger ikke å endres hvis ikke det forstyrrer barnets utvikling. Det finnes referanser i «Mellom bekymring og tvang»- heftet for noen av disse problemstillingene (www.vanderweele.no).

Kontigens er kanskje universell - hvis A skjer så følger B - men sensitivitet *operasjonalisert* slik vi gjør det i Norge, er nok ikke universelt. Når det gjelder sensitivitet, er lav sensitivitet ofte forbundet med sosioøkonomisk stressfaktorer.

Regulering i kulturelt perspektiv

Det er viktig å se reguleringsstrategier i et kulturelt perspektiv; er det vanlig å ville være alene når en er ute av seg, eller mest vanlig å søke felleskap når en føler smerte? Hvordan regulerer en mat og drikke, initierer samtaler, praktiserer avledning? Det som er lært i egen oppvekst er ofte regulering man tilbyr barna. Norske typer regulering er ikke universelle – det er langt fra alle steder i verden der en verbalt snakker ut om ting, går på tur, drikker alkohol osv. Jo eldre barn blir, jo mer vil kulturelle forhold vil spille inn på deres oppdragelse og reguleringspraksis.

Alle påvirkes av storsamfunnet når det gjelder egen oppdragerpraksis

All oppdragelse skjer i en utvikling med storsamfunnet rundt en. Alle justerer seg. Muligheten for endring er en integrert del av oss. U hensiktsmessig praksis endres ofte underveis.

Hvordan vi foretrekker å lære noe nytt, er kulturelt og personlig betinget. Noen vil ha praktisk, hands on-demonstrering - **Vis meg**. Andre foretrekker kunnskap verbalisert - **Forklar meg**. Andre vil prøve ut selv: **Jeg vil øve**, eller felles utveksling: **Diskuter med meg**. Andre ønsker direkte instruks: **Fortell meg hva jeg skal gjøre**. Kanskje man må nedtone innsiktsorientert læring hos enkelte foreldre? Det foreldre trenger av nye ferdigheter bør gjenspeile seg i måten vi møter dem på. Vår stress kan redusere vår evne til å ha empati med foreldrene og øke moraliseringen i takt med økende avmakt.

DIE-modellen: tre trinn i vurderingsarbeid

Aldri vurder spørsmål om dysfunksjonell praksis alene, drøft heller i team, og bruk filmobservasjoner.

1. *Beskriv nøytralt (Describe)*
2. *Ha forskjellige tolkninger på det du ser (Interpret)* – finn alternative hypoteser.
3. *Vurder (Evaluate)*

Alle har kultur og er del av ulike kulturer; institusjonskultur, sakkyndig kultur osv. Hva gjenspeiler våre regler og praksis av verdier? Hva er "non-negotiables"? Det er viktig med tydelig oversikt på seg selv før en skal analysere andre. Det er nyttig å ha et samarbeid med kulturtolker under utvikling av hypoteser.

Vurdering av ditt samarbeid med foreldre

Kolonialisering er en utfordring innen veiledning. «Slik gjør vi det her...» Gode utredere forholder seg derimot aktivt til moralisme, tvang osv. Å få frem iboende ressurser krever tilbakeholdenhet på egne koloniale holdninger og tid til å vinne foreldrenes tillit.

Vår praksis i møte med foreldrene skal gjenspeile det vi vil foreldre skal vise barna. Vi kan mangle innlevelsen som vi forventer foreldre skal ha ovenfor barna sine. Vi kan selv mangle ydmykheten som vi forventer at foreldre skal ha overfor innspill vi mener er sentrale.

Frykt hos foreldre vil forstyrre innhenting av god informasjon. Moderat stress vil vise foreldrenes fungering i lignende situasjoner. Omfattende frykt for utreder og det å miste barn kan påvirke foreldrenes fungering i møte med barna som vil sanse foreldrenes frykt. Dette vil gi mindre gode observasjoner av daglig fungering, og vil videre påvirke foreldrenes evne til å vise omsorgsevne.

Drøft betydningen av relasjonen til deg i dine vurderinger og drøft i hvilken grad du har tatt kulturelle hensyn i utredningen med grep som kan bygge tillit. Se APA's *kulturelle formuleringer* med spørsmål om makt.

Sentrale grep kan være: *gode forberedelser med coaching av kulturtolk på tilltsbygging, samarbeid med kulturtolk under utredning, bruk av kvalifiserte tolker, utvidet bruk av tid, lange naturalistiske observasjoner, og tilpasning av kommunikasjonsstil.*

8 momenter å se etter:

1. Psykisk helse
2. Systemskapte vansker og misforståelser
3. Gjennomgripende alvorlige vansker hos omsorgsutøver
4. Uskyldig praksis, ingen skade
5. Ureflektert skadelig praksis
6. Egenskaper som er unike for omsorgspersonen eller intet vanlig fenomen i den etniske gruppen
7. Klart uønskelig
8. Situasjonsbestemt fall i omsorgsevne